

„Olyan lovon lovagoltunk, amelyen még nem ült senki.”

Beszélgetés Balázs Józseffel, a győri Magyar Vagon- és Gépgyár műszaki könyvtárának nyugalmazott vezetőjével

Amikor benyitottam a győri belvárosi műemlékház kis lakásának ajtaján, és az őszes hajú házigazda belessékelt a szobába, úgy éreztem, könyvtárba léptem be. A falakra szerelt polcon és a szekrény sor üveges vitrinjében, az ablakok alatti állványokon sok száz — vagy talán ezer — könyvet láttam, rendezett sorokban. Megtudtam, hogy a magyar szépirodalom szerzői betűrendben, az idegen nyelvű könyvek külön polcon, a házigazdának és feleségének korábbi tanulmányaival és mostani kedvenc témáival foglalkozó szakirodalmi és népszerűsítő művek pedig témájuk szerint csoportosítva várják, hogy egyet-egyet leemeljenek közülük.

Mielőtt kérdéseimet feltettem volna, Balázs József figyelmeztetett, hogy ő már három éve nyugdíjban van, azóta nem jár be régi munkahelyére. Csak arról tud beszélni, ami ott 1975 végéig történt. Arra kért, keressem fel a Magyar Vagon- és Gépgyár műszaki könyvtárát, és beszéljek jelenlegi vezetőjével. Fejezzem be írásomat azzal, amit ő fog elmondani az utóbbi három év eseményeiről, saját munkájáról, gondjairól és terveiről.

tárát, és beszéljek jelenlegi vezetőjével. Fejezzem be írásomat azzal, amit ő fog elmondani az utóbbi három év eseményeiről, saját munkájáról, gondjairól és terveiről.

— *Hogyan került a könyvtárosi pályára?*

— Kisiskolás koromban gépészmérnök szerettem volna lenni, mert minden gép nagyon érdekelt. Falusi gyerek voltam, nyári vakációim idején gyakran jártam a falut a cséplőgép nyomában, és nagy élményt jelentett számomra az első autó, melyet közélről is megnézhettem, sőt gazdája jóvoltából ott maradhattam „segíteni”, amíg szétszedte, ismét összeszerakta, majd pokoli robajjal elindította ezt a, már akkor is veteránnak számító, magától járó szekeret. Szépnek találtam, és nem sejtettem, hogy sok-sok évtized múlva fel fogom ismerni hasonmását egy régi fényképen, anyaggyűjtés közben, a győri Magyar Vagon- és Gépgyár történetéről szóló könyv előkészítése során.

A kisiújk álmai ritkán válnak valóra, és a középiskolában már tudtam, hogy mérnöki pályára — anyagi okokból — nem mehetek. Szerencsére sok más is érdekelt, és ezek között az idegen nyelvek vonzottak legjobban. „Fatornyos” erdélyi falum, Városgálfalva kétnyelvű volt, románul hamar megtanultam, a közeli Dicsősémmárton román algimnáziumában pedig a francia, a latin és a német nyelvvel ismerkedtem meg. Középiskolámat Kolozsvárott fejeztem be. Ott kaptam in-

dítékot arra, hogy nyelvtanári pályára menjek. Az egyetem elvégzése után négy évig francia és latin nyelvet tanítottam.

— *Miért nem maradt a tanári pályán? Hogyan került kapcsolatba a könyvtárral?*

— Közbejött a második világháború. Frontszolgálattal és hadifogsággal a hátam mögött, 1945 őszén érkeztem Budapestre. A fogadóbizottságtól Győrbe kértem menetlevelet, mert a továbbiakról való döntés előtt rokonaimat akartam felkeresni. Itt ragadtam. Munkát kerestem, és a győri vagongyár alkalmazott. Elfogadtam azt, amit kínáltak — az öntödében kezdtem dolgozni. Később kiderült, hogy nyelveket tudok. 1949-ben azzal bíztak meg, hogy szedjem össze a háború előttről megmaradt, itt-ott fellelhető magyar és idegen nyelvű szakkönyveket, készítsek tervet egy központi műszaki könyvtár berendezésére, működtetésére, és legyek annak könyvtárosa. Vállaltam. Tudtam, mit kívánnak tőlem. Annak a kolozsvári gimnáziumnak többszáz éves, 110 000 kötetes könyvtára volt. A tanár könyvtáros engem is megtanított néhány diáktársammal együtt arra, hogyan segíthetünk neki rendező, katalógizáló munkájában. Azért esett rám a választása, mert tudott róla, hogy 15 éves

koromban már többszáz kötetet olvastam az iskolai könyvtár ifjúsági (és nemcsak ifjúsági) anyagából. Nem félttem hát a vagongyárban kapott megbízástól. Hozzá is láttam a feladatokhoz még azon az őszön.

— *Nyugdíjazása óta nem jár be régi munkahelyére még látogatóba sem. Miért? Nem hiányzik a könyvtár levegője?*

— Amikor 1975 végén nyugdíjba mentem, jóleső érzéssel vettem át a 30 éves törzsgárdatagságért járó aranyjelvényt, és meghatottan búcsúztam a vállalati műszaki könyvtár dolgozóitól, akik emlékül átnyújtották *Csikszentmihályi Róbert* szép Ady-szobrát. Nem kellett megbánnom utólag, hogy pályát változtattam, de talán nem is tértem le olyan nagyon róla, hiszen a könyvtáros is nevelőmunkát végez. Az „alapítótagok” közül ekkorra már kevesen maradtak, de én szerencsés helyzetben voltam, mert negyedszázados munkám után annak kezébe adhattam, aki ugyanennyi ideig volt segítőtársam, legkedvesebb munkatársam, s kényszerű kimaradásaim — súlyos betegségem — idején töretlenül tudta továbbvinni a könyvtár ügyeit, munkája közben pedig megszerezte a legmagasabb szakmai képesítést is az Eötvös Loránd Tudományegyetem könyvtár—magyar szakán.

S most térnék vissza az előző kérdésre. Ideje volt már annak, hogy az, aki átvette a könyvtár vezetését, önállóan, saját elgondolásait megvalósítva vihesse tovább az ügyeket, ne érezzen semmi költöttséget, ne feszélyezze semmi. Ennek biztosítására a legradikálisabb megoldás az volt, ha nem zavarom munkájában. A „könyvtári atmoszférának” pedig az utóbbi három évben sem éreztem hiányát, mert feleségem is könyvtáros, hosszú szolgálat van mögötte, problémái, nehézségei, sikerei, apró örömei, sok-sok bosszúsága ugyanazok voltak, amivel a könyvtárosi, különösen a műszaki könyvtárosi szakma szokott „kedveskedni” megszállottjainak. Bőségesen kitöltik szabad időnket is, nem kell tehát a régi munkahelyemen „kísértenem”, hogy el ne szakadjak attól, ami eddig életem felét kitöltötte.

Arról a negyedszázadról, amelynek idején tevékenyen vettem részt egy vállalati műszaki könyvtár életében — és különféle tisztségeim révén a szakkönyvtárak ügyét országos szinten dajkáló bizottságok, fórumok munkájában — nem lehet teljességre törekedve beszámolni. A megtett útra visszanézve kiemelek néhány kérdést, melyek szerintem még most is aktuálisak, és talán olyasmit is megállapítok, amire most erősebb indítékot érzek, mint szolgálatom ideje alatt,

mert ha most szólok, nyilvánvaló, hogy nem személyes érdekből, hanem az ügyért teszem.

— *Hogyan segítette az Országos Műszaki Könyvtár az üzemi, vállalati szakkönyvtárakat az 50-es években?*

— Mi, a vállalati műszaki könyvtárügy veteránjai annak idején járhatlan utakon, egymástól függetlenül botladozva, sok jószándékkal és kevés tapasztalattal raktuk le az első vállalati műszaki könyvtárak alapjait, amelyekből a magyar ipari szakirodalmi tájékoztatás kinőtt. Úgy voltunk vele, mint az egyszeri huszárjelölt, aki aggodva vallotta be az őrmester úrnak, hogy kis baj van, mert ő még sohasem ült lovon. Nem baj, hangzott a biztatás, csak üljön fel rá bátran, mert ezen a lovon sem ült még soha senki.

Feletteseink tehát egészen ránk bízták, hogyan oldjuk meg gondjainkat, a mai Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ elődje, a volt Technológiai Könyvtár is akkor kezdett szervekedni. Hamar egymásra találtunk, és patriarchális jó viszony alakult ki közöttünk. Az OMK lelkes vezetője és munkatársai azt tették magasabb szinten, amit mi, szerte az országban a magunk területén. Tanultunk, ugyanazt a győgszert szedtük, amit vállalatunk műszaki dolgozóinak ajánlottunk. A szakirodalomból igyekeztünk tájékozódni. A könyvtártechnikáról, módszerekről és korszerű berendezésekről gyűjtöttünk ismereteket, amelyeket tovább is adtunk az új munkatársaknak. Kialakult az OMK-val a kétirányú kapcsolat. Ha fel látogattunk a József körüti székházba, jótanácsal, segédanyagokkal megakodva jöttünk haza, ha onnan jöttek hozzánk, hogy a helyszínen segítsenek nekünk, többnyire nem kellett üres kézzel visszatérniük, mert a szükség és a gyakorlat olyan ötleteket, megoldásokat hozott ki belőlünk, amelyeket érdemes volt elfogadni és elterjeszteni.

— *Milyen változásokat hozott területükön az első könyvtári törvény?*

— Amikor 1952-ben az első könyvtárügyi törvény megjelent, már számos vállalati műszaki könyvtár működött a magyar iparban, és az OMK is rendelkezett a szükséges apparátussal és tapasztalattal, így aztán egészen természetesnek vetjük, hogy az újonnan létrehozott termelési könyvtári hálózat élére rendelték. Ebben a szerepkörben meg is felelt várakozásunknak, és az új törvény nagy reményeket ébresztett bennünk. Sok körülmény játszott közre abban, hogy a fejlődés más irányt vett, mint amit vártunk. Nem alakult ki az a szoros kötelekbe szervezett homogén hálózat, amely-

nek központi szerve egységes módszerekkel, a dologi és személyzeti kérdéseket szabályozó normatívákkal, a vállalat és könyvtára közötti viszonyt előíró utasításokkal megteremthette volna az egész iparra, annak minden vállalatára kiterjedő műszaki könyvtári ellátást.

— *Milyen szerepet játszottak az akkoriban létrehozott hálózati alközpontok?*

— Paradox módon a hálózati alközpontok, melyeknek az lett volna a feladatuk, hogy a központi irányelvek alapján szervezzék meg a megfelelő műszaki könyvtárak munkáját és bővítsék ki a szükséges mértékig a hálózatot, ugyanolyan „gyermekbetegségeken” estek át, mint annak idején az úttörők. A miniszteri tárcák észize alatt működő alközpontok, minisztériumi könyvtárak és tájékoztató intézmények egymástól (néhol az OMK-tól is) függetlenül jöttek létre, önállósultak, s a jó anyagi lehetőségek és személyi feltételek birtokában túlfelldtek eredeti szerepkörükön. Náluk az irányítás, a szervezés, a módszertani munka helyett a tájékoztató anyagokkal való ellátás (esetenként elárasztás) lépett előtérbe. Ebben már üzleti szempontok is szerepet játszottak.

A műszaki könyvtárak továbbra is fenntartó vállalataik kénye-kedvétől függtek. Meg kellett küzdeniük a helyiségeért, a létszámért, a bérért, a beszerzési keretért. Igaz, hogy a tárcák alközpontjainak nem volt utasítási joguk, nem nyúlhattak át a vállalatvezetőség feje felett, a Kohó- és Gépipari Minisztérium területén mégis történtek élvős változások is. 1962-ben rendezet jelent meg a tájékoztatás megszervezéséről, annak erejénél fogva alakult meg a győri vagongyárban is a műszaki tájékoztató osztály három munkacsoporttal. A részletkérdések azonban továbbra is megoldatlanok maradtak. Hiányoztak bizonyos kötelező erejű normatívák, amelyekkel a részleteket is szabályozni lehetett volna. 1968 után, az új mechanizmus korszakában már szó sem lehetett külső beavatkozásról ezen a téren. Ezt pedig a megvásárolható szekundér és tercier kiadványok, valamint egyéb szolgáltatások nagy tömege dacára sem pótolhattuk.

— *Hogyan alkalmazkodtak a megváltozott helyzethez?*

— Beláttuk, hogy külső segítséget nem várhatunk olyan kérdésekben, mint például a szükséges létszám, bérezés, beszerzési keret — mindezt tehát hosszú küzdelemben, lépésenként haladva harcoltuk ki. Szerencsésebb helyzetben voltunk, mint más vállalatok, mert mi régebben indultunk, így volt időnk bebizonyítani szükséges voltunkat. Kétfeloldos küzdelmet vívtunk: tudatosan töre-

kedtünk a szakszerű könyvtári munkára és a „méterre szabott tájékoztatásra”, miközben a már említett belső küzdelmet folytatottuk működési feltételeinkért. A megváltozott helyzethez igazodva az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központtól és az akkori KGMTTI-től (Kohó- és Gépipari Műszaki Tudományos Tájékoztató Intézet) anyagokat vásároltunk, de ez nem tette fölöslegessé a helyi feltáró munkát, hiszen nekünk közvetlenül a termelési kérdésekre kellett figyelmünket fordítani, míg a vásárolt anyag szükségszerűen általánosabb jellegű volt. Ezért vezettem a mi tevékenységünket méterre szabottan.

— *Hogyan tükröződött a vállalat gyártási programjának megváltozása a könyvtár munkájában?*

— A közúti járműprogram elfogadása után a vállalati gyártási profil megváltozását gyorsan követte a gyűjtőkör megváltozása. Rövid idő alatt teljesen át tudtunk állni az új témákra, ami nem ment fájdalommal áldozatok nélkül. Nagy tömegselejtezésekkel, a már fölöslegessé vált dokumentumoktól való megválás árán teremtetünk férőhelyet az újnak. Kiadványaink, közöttük lapszemlék (amely 1957 óta egy nyilvános sajtótermék szabályosságával folyamatosan jelent meg) új szempontok szerint adták közre anyagunkat.

— *Vajon a műszaki lapszemlék segítene-e a szakembereknek munkájukban?*

— Segítenek, de hogy milyen mértékben, arról magunk között is sokat vitáztunk. Kétségtelen, hogy a nagyon elfoglalt, idegen nyelveket nem ismerő műszakiaknak könnyítés, ha havonta elolvashatják a több száz lapból a vállalati gyakorlati szempontok szerint kiválasztott cikkek magyar referátumait. Megkíméli őket ez a kiadvány attól, hogy fáradtságos böngészéssel keressék meg azt, amit így áttekinthető csoportosításban percek alatt megtalálhatnak. Csak az a kérdés, mennyire bíznak meg egyesek ennek a válogatásnak a szakszerűségében, beérik-e a referátumokkal? Sokan szívesebben lapozzák végig az eredeti szaklapokat, mint a képeskönyvet, mondván: mindig talál valami érdekeset az ember lapozgatás közben, ha nem keresi is — még a reklámképek is adhatnak ötletet. Bizonyos, hogy a lapszemle összeállítása időt rabló munka, nyelvtudás is kell hozzá, és ahogy kutatni kezdtük a szétkülöndött példányok sorsát, regisztráltuk a befutott igényléseket (a szemlék szétküldése után), nem kaptunk megnyugtató választ arra, megérte-e a ráfordított munkát az elért eredmény. Mégis megjelentettük a lapszemléket, mert olya-

nok is voltak szép számmal, akik hozzá-
szoktak, hasznát vették ezeknek. Külön-
ben a befutó fordítási igények kielégi-
tését így sem győztük munkaerővel.

— *Az előbbiekhöz kapcsolódva: mi a szerepe a fordítási munkának a szakirodalmi tájékoztatásban?*

— A szakkönyvtár állományának jó része szükségképpen idegen nyelvű dokumentum, s a műszaki fejlesztés a legújabbra kíváncsi, a legfejlettebb ipari államokban megjelent irodalmat követeli. A könyvek egy részét ithon lefordítják, de ez hosszú ideig tart, ezalatt a tartalom sokat veszít újdonságából, aktualitásából. Sajnos, idegennyelv-oktatásunk messze elmarad a világszínvonaltól, a műszakiak közül pedig kevesen tudnak idegen nyelveket. Számolni kell azzal is, hogy a periodikumok friss közleményeit minden érdekelt közvetlenül a megjelenés után szeretné elolvasni. A fordítói munka tehát fontos láncszem a tájékoztatásban. A mi esetünkben az, hogy külön fordítócsoporthoz volt, előnyt jelentett a tájékoztatási munkában, de azzal a következménnyel is járt, hogy néha olyan fordítási munkákkal terheltek meg bennünket, amelyek nem tartoztak a mi ügykörünkbe. Ezeket azonban vállalnunk kellett, mert vállalati szempontból előbbrevalók voltak, mint a szakkikkek fordítása. Legtöbb bajunkat a fordítás és fordítók okozták: Régebben nem volt semmiféle fordítóképzés, és a középiskolából kikerült, egy-két nyelvet kezdő fokon ismerő jelölből hosszú és fáradságos munkával kellett műszaki fordítót faragni. Ezért újból beálltam nyelvtanárnak, és miközben nagy gondnal és szeretettel foglalkoztam a kezdőkkel, három legyet kellett ütnöm egy csapásra: fejleszteni az általános és a szaknyelvtudást, műszaki alapismereteket nyújtani, és nem utolsósorban a fordítási munkát is elvégezni.

— *Mi a véleménye a könyvtár és a szakirodalmi tájékoztatás egymáshoz való viszonyáról?*

— Szakirodalmi tájékoztatást végezni csak tervszerűen gyűjtött, szakszerűen feldolgozott hagyományos és korszerű dokumentumokra támaszkodva lehet. A könyvtár a bázis, az elsődleges, ebből vált ki a szakirodalmi tájékoztatás (bár mint-ha szegyeleiné a származását). Erről áttekinthetetlenül nagy irodalom áll rendelkezésre. Mi 1949-ben már végeztünk olyan munkákat, amelyek összességükben a mai megítélés szerint is kimerítik a szakirodalmi tájékoztatás fogalmát. Azóta sem választjuk el az egyiket a másiktól, de véleményem szerint nem is lehet. Nézze meg az ajtómon a névtáblát: azt véste rá egy hálás olvasóm, aki tá-

jékoztatást kapott tőlünk, hogy műszaki könyvtáros...

Ígéretemhez híven felkerestem Baross Gábornét, aki — úgy hiszem — méltó utóda Balázs Józsefnek. Lelkesedéssel beszélt elődjéről: hivatásszeretetéről, sokoldalúságáról, humánus lényéről. Megkérdeztem tőle azt is, milyen változás történt a könyvtárban 1975 óta?

— Technikai felszerelésünk bővült: egy Minigraphot kaptunk a katalóguscédulák sokszorosítására. „Műszaki Szak-tájékoztató”-t adunk ki három hetenként (ez régebben havonta jelent meg) az alábbi szakcsoportokból: Közúti járművek; Futóművek; Belsőégésű motorok; Erőgépek, mezőgazdasági munkaeszközök; Gyártástechnológia; Öntés, kovácsolás. A hetenként megjelenő *Rába Újság*-ban rendszeresen közöljük új könyveink rövid ismertetését. Témafigyelő-lapjainkra felírjuk a szakemberek igényét, s ha a kérdéses dokumentum megjelenik, rövid ismertetését névre szólóan megküldjük nekik.

— *Hány fiókja működik ma a Magyar Vagon- és Gépgyár műszaki könyvtárának?*

— Öt telephelyen — ahol üzemeink vannak — mégpedig főhivatású könyvtárossal. E fiókokban megtalálható egész könyvtárunk katalógusa, ami a tájékoztatás szempontjából nagyon fontos. A fiókokban dolgozókkal együtt jelenleg tizenhat könyvtárosunk van. Közülük ket-tő tájékoztató, öt pedig fordító — ők német, angol, orosz és spanyol nyelven fordítanak.

— *Hányféle folyóirat jár a könyvtárba?*

— Négy száznegyvenhárom-féle, ezerhét-száz-nyolcvankilenc példányban. Közülük kétszáznegyvenöt magyar, százkilencven-nyolc pedig idegen nyelvű.

— *És hány oldalnyi fordítás készül itt évente?*

— Tizenhét ezer oldal. Ezenkívül segí-
tenek a veszprémiek is. A Vegyipari Egyetem Könyvtárában ugyanis az Orszá-gos Műszaki Könyvtár és Dokumentá-ció-s Központ kihelyezett fordítócsoport-ja működik.

— *Mennyi a beiratkozott olvasók szá-ma és az egész könyvállomány?*

— 1977-ben 13 786 olvasónk és 51 267 könyvünk volt.

Ezek az adatok is bizonyítják, hogy Balázs József kitartó, fáradságos munká-jával olyan könyvtárt alapozott meg, amit a méltó utódok sikerrel tovább épít-hetnek. Dolgozni csak így érdemes...

H u s z á r Z s u z s a n n a